

Установа “Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры”
Філіял “Літаратурны музей Максіма Багдановіча”

Артыкул
«Максім Багдановіч – аўтар публікацыі “Юбілей кнігі”?»
(XVIII міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні,
Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 28-29 красавіка 2022 г.)

Аўтар:
загадчык філіяла “Літаратурны музей
Максіма Багдановіча
Бараноўскі Міхаіл Аляксандравіч

Мінск 2022

Максім Багдановіч – аўтар публікацыі «Юбілей кнігі»?

“Ад Максіма Кніжніка пачатак...” – такімі словамі Максім Багдановіч распачынае свой знакаміты “Апокрыф”. І сапраўды, Багдановіча можна па праву назваць прадстаўніком культуры, у цэнтры універсума якой заўсёды была кніга.

Аўтар аднаго з самых знакамітых паэтычных зборнікаў у гісторыі беларускай літаратуры неаднаразова звяртаўся да гісторыі беларускай выдавецкай справы [2, с. 261] і асобы Францыска Скарыны [1, с. 91] у прыватнасці, падрыхтаваў артыкул “Аб Францішку Скарыне” [3, с. 416] – на жаль чыставік і чарнавы накід аб ім не збырогся. Прапануем працягнуць гэты шэраг яшчэ адной публікацыяй, прысвечанай друкарскай дзейнасці ва Усходняй Еўропе і разабрацца, ці насамерч гэта публікацыя належыць пяру Максіма Багдановіча.

Вясной 2020 года аўтарам даклада быў выяўлены корпус тэкстаў у яраслаўскай газеце “Голас”, якія з вялікай верагоднасцю могуць належаць геніяльнаму беларускаму пісьменніку [4, с. 80-89]. Аўтарства большай часткі з іх устаноўлена дзякуючы атрыбутаванаму псеўданіму Максіма Багдановіча «Іван Февралев» [7, с. 148-149] і вытворнымі ад яго крыптанімамі. Астатнія тэксты былі падпісаны ініцыяламі “М.Б”. Гэта “Некролог” №263 от 9 (22) ноября 1912, чатыры нататкі, прысвечаныя пастаноўкам «Интимного театра» (8 июня 1916, 11 июня 1916, 14 июня 1916, 19 июня 1916), пра існаванне «тэатральных» нататак і Багдановіча, як верагоднага іх аўтара, згадвала ў сваім матэрыяле М.Н. Барсток [5, с. 21]. З нейкай прычыны не была апублікавана нататка “Юбілей кнігі” (“Голос”, № 54, 6 (19) марта 1914 года). Прапануем спыніцца на апошняй з іх і разгледзець пытанне магчымага аўтарства – Максіма Багдановіча, а таксама доказы, якія сведчаць на яго карысць.

З успамінаў Вацлава Ластоўскага [6, с. 187] мы ведаем, што Максім Багдановіч даволі раўніва ставіўся да сваёй творчасці і імкнуўся, каб яго творы, за рэдкімі выключэннямі, былі падпісаны рэальным іменем і прозвішчам, альбо вытворнымі ад іх крыптанімамі. Варта адзначыць, што за перыяд з 1909 да лістапада 1912 года крыптанім “М.Б.” у газеце “Голас” амаль не ўжываўся.

Толькі некалькі разоў патрапляліся матэрыялы, падпісаныя “М. Б-ов”, – яны мелі дачыненне да горада Малога, які знаходзіўся непадалёку ад Яраслаўля. А пад крыптанімам “М.Бій” з’явілася толькі адна нататка «На выставке картин и прикладного искусства». Разам з тым, вядомы шматлікія публікацыі Максіма Багдановіча, падпісаныя “М.Б.” у самых розных газетах і часопісах, у тым ліку і ў “Голосе”.

З 9(22) лістапада 1912 года ў “Голосе” з’яўляюцца публікацыі, падпісаныя крыптанімам “М.Б.” (1). Подпіс “М.Богданович” упершыню з’явіўся ў газеце “Голос” пад публікацыяй “С.Д.Дрожжин” 12 снежня 1913 года. У 1913 годзе ўжываецца подпіс “М.Богданович” (3) і “М.Б.” (1). У 1914 г. іх было 12 і 2 адпаведна, у 1915 годзе – “М.Богданович” (6), у 1916 г. – “М.Богданович” (14) і крыптанім “М.Б.” (6).

Вядомыя раней публікацыі ў газеце “Голос”, падпісаныя “М.Б.”, за перыяд з 1913 па 1916 год, атрыбутаваныя як творы Максіма Багдановіча, праз страчаны архіў паэта і яго аўтографы. Такім чынам, ужо сам подпіс “М.Б.” пад нататкай “Юбілей кнігі”, мог бы сведчыць на карысць аўтарства Максіма Багдановіча. Але прапануем звярнуцца да тэкста публікацыі і прааналізаваць яе змест. Паколькі

тэкст не асабліва знаёмы шырокаму колу навукоўцаў і невялікі па аб’ёме, прапаную яго вашай увазе ў поўным выглядзе:

Юбилей книги.

(Историческая справка).

Если бы все книги русской печати сложить в пирамиду, то, конечно, выше Хеопсовой пирамиды поднялась бы она и на самой вершине её лёг бы «Апостол» издания 1564 г.

Эта книга – первое тиснение русского печатного станка. Целых 350 лет истекло со дня ее появления – 1-го марта 1564 г.

Еще за столетие до этого печатались книги в Западной Европе. На пятьдесят лет раньше «друковалась» (печаталась) «доктором в лекарских науках Франциском Скориною из славнаго града Полоцка» «библия зуполная», им же на белорусский язык старательно «выложенная». Уже и в Кракове, и в Цетиньи, и в Вильне, и в Венеции и в Тюбингене (у Трубера) «выдавались» (издавались) «битыя» книги церковно-славянской печати, сработанные аккуратно, без спешки, со вкусом и вниманием, на прочной бумаге (напр., бумаге знаменитой фабрики Кабергеров), крашенные виньетками и гравюрами. Это были издания, так сказать, ювелирной работы, издания, носящие на себе отпечаток индивидуальности того мастера, который их выпускал. Но все это – дело прошлого. Трудно встретить теперь что-либо подобное.

Не известия ли об этих книгах способствовали тому, что в европейском захолустьи – в царстве Московском – царь Иван Васильевич «начать помышляти како бы изложити печатныя книги якоже в Греках и в Венеции и во Фригии и прочих языцех?» В результате же этих «помышлений» Петр Тимофеев Мстиславец да дьяк Иван Федоров выучились (надо думать, в Тюбингене) типографскому искусству и умело, опрятно и внимательно издали сперва «Апостола», потом – еще одну книгу, а после этого были вынуждены бежать из Москвы во Львов и Острог, спасаясь от всяких недоброжелателей. Теплым словом следует помянуть их и не потому только, что они положили начало русскому книгопечатанию, но и потому, что на всей их этой деятельности лежит печать любовной старательности и самоотвержения.

М.Б.

(Яраслаўская газета «Голос», № 54, 6 (19) сакавіка 1914 года)

Для таго каб упэўніцца, што аўтарам дадзенага тэкста з’яўляецца Максім Багдановіч, варта звярнуць увагу на некалькі важных момантаў.

Аздаючы належнае стваральнікам “Апостала”, аўтар акцэнтуюцца на тым, што друкаваная кніга з’явілася на сто гадоў раней у Еўропе ды на пяцьдзесят гадоў раней у Полацку, што “выложена” яна па-беларуску. Цытуюцца ўрыўкі з уступу да “бібліі Рускай” Францыска Скарыны, але аўтар абыходзіць гэтае азначэнне і засяроджвае ўвагу менавіта на беларускасці выдання, што сведчыць пра адпаведныя гістарыяграфічныя ўстаноўкі.

Аўтар публікацыі турбуецца пра чытача і перакладае беларусізмы, якія на яго погляд будуць незразумелымі: “выдавались” (издавались), “друковались” (печатались), каб падкрэсліць моўную адметнасць першай усходнеславянскай друкаванай кнігі.

Прыцягвае да сябе ўвагу і пераклічка слоў нататкі з вядомымі творамі Максіма Багдановіча. Так, яго верш “Безнадзейнасць” пачынаецца радком “Скарына, доктар лекарскіх навук...” [1, с. 91], у той час як у “інфармацыйнай

даведцы” гэтая характарыстыка можа лічыцца ў пэўнай ступені збытковай(незразумелае слова)?? і неабавязковай, але эстэтычна важнай для самога аўтара.

Такую ж паралель можна правесці і з характарыстыкай царства Московскаго (чаму па-руску), как “европейскаго захолустья”. У сваёй працы “Белорусское возрождение” Максім Багдановіч гэтую думку перадае наступнымі словамі: “...Все это, взятое вместе, выдвигало Белоруссию на одно из первых мест среди культурного славянства, ставя ее далеко впереди Московщины – тогдашнего славянского захолустья, питавшегося, как чужеядное растение, духовными соками Белой Руси” [2, с. 262].

Пакінуўшы па-за ўвагай ацэначныя меркаванні аўтара, нельга не заўважыць яго “беларусафільскую” пазіцыю, а ў суме з інцыяламі, прыведзенымі тэксталагічнымі пераклічкамі, акцэнтам на беларускую лексіку, неабавязковую інфармацыйную нагрузку ў тэксце, прысвечаным не Беларусі, а юбілею кнігі “Апостал”, можна з вялікай доляй верагоднасці меркаваць, што разглядаемы тэкст напісаны Максімам Багдановічам, які ў 1914 годзе быў ужо сталым аўтарам газеты “Голос” і, наколькі вядома, адзіным беларусаарыентаваным пісьменнікам Яраслаўля ў абазначаны перыяд.

Увядзенне новых твораў у бібліяграфію, такіх асоб як Максім Багдановіч, справа адказная. Таму хочацца спадзявацца, што праца па ўдакладненні аўтарства твораў, якія прыпісваюцца Максіму Багдановічу, будзе працягвацца і далей. Што ў сваю чаргу дазволіць з меншай колькасцю памылак падыйсці да выдання наступнага “Поўнага збору твораў” самага маладога класіка беларускай літаратуры.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў. У 3 т. Т. 1. Вершы, паэмы, пераклады, наследванні, чаравыя накіды – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – 752 с.
2. Багдановіч, М. Поўны збор твораў. У 3 т. Т. 2. Мастацкая проза, пераклады, літаратурныя артыкулы, рэцэнзіі і нататкі, чарнавыя накіды – Мінск: Навука і тэхніка, 1993. – 600 с.
3. Багдановіч, М. Поўны збор твораў. У 3 т. Т. 3. Публіцыстыка, лісты, летапіс жыцця і творчасці – Мінск: Навука і тэхніка, 1995. – 461 с.
4. Барановский, М. "Голос", услышанный через столетие, или Неизвестные публикации Максима Богдановича// М. Барановский // Неман. – 2021. – №2.
5. Барсток, М. Назва артыкула / М. Барсток // Беларусь. – 1953. – №6. – С. __
6. Ластоўскі, В. Выбраныя творы: /уклад., прадмова і каментарыі Я. Янушкевіча — Мн.: «Беларускі кнігазбор». – 1997. – 500 с. [4] л. іл.
7. Поздняков, М. Максим Богданович: неизвестные страницы. Из новых изысканий / М. Поздняков // Неман. – 1984. – №1.

Доклад посвящен установлению авторства публикации “Юбилей книги”, размещенной в ярославской газете “Голос” в 1914 году, а также доказательству ее принадлежности белорусскому писателю Максиму Богдановичу.

The report is devoted to the establishment of the authorship of the publication "Anniversary of the Book" published in the Yaroslavl newspaper "Голос" in 1914, as well as the proof of its belonging to the Belarusian writer Maxim Bogdanovich.

